

CONSILIUL NAȚIONAL AL ORGANIZAȚIILOR DE
PENSIONARI ȘI AL PERSOANELOR VÂRSTNICE

Marginalizarea socială a persoanelor vârstnice

Cristina Ioana RADU

OCTOMBRIE, 2023

Cuprins

I. Introducere	2
II. Marginalizarea socială – cadru teoretic.....	3
III. Sărăcia și inegalitățile economice în rândul persoanelor vârstnice.....	8
IV. Cadrul legislativ în domeniul excluziunii sociale.....	16
V. Concluzii și propuneri.....	20
VI. Bibliografie	23

I. Introducere

Marginalizarea sau excluziunea sunt inerente inegalităților sociale resimțite în rândul persoanelor vârstnice, având un impact negativ asupra calității vieții acestora. Creșterea numerică a segmentului persoanelor vârstnice în totalul populației poate predispuce această categorie la o serie de situații de marginalizare socială. Persoanele vârstnice excluse pot resimți un acut sentiment de singurătate, considerând că se află la periferia societății. Prin urmare, aceștia pot dezvolta afecțiuni fizice și psihice, excluziunea socială având un impact asupra sănătății și a stării de bine a seniorilor. Aceste excluțiuni multiple pot plasa persoanele vârstnice într-o poziție vulnerabilă.

În contextul schimbărilor societale și demografice, prevenirea marginalizării sociale a persoanelor vârstnice reprezintă o temă sociologică relevantă. Transformările tehnologice survenite într-o societate din ce în ce mai digitalizată, fenomenul îmbătrânirii populației, migrația și dezvoltarea inegală a regiunii urbane în detrimentul celei rurale sunt câțiva din factorii care pot conduce la marginalizarea socială la vârste avansate.

Această cercetare sociologică își propune să contureze o serie de propuneri menite să crească gradul incluziunii sociale și să reducă marginalizarea. În prima parte a lucrării, se vor trece în revistă câteva aspecte conceptuale care vizează excluziunea resimțită de persoanele vârstnice pe multiple paliere sociale. Apoi, se va prezenta cadrul legislativ existent în domeniu, precum și câteva date menite să surprindă gradul de sărăcie înregistrat cu ajutorul unor indicatori statistici specifici, atât în România, cât și în Uniunea Europeană. În final, se vor detalia modalități de combatere a discriminării printr-o participare activă a persoanelor vârstnice la luarea deciziilor menite să le îmbunătățească calitatea vieții.

II. Marginalizarea socială – cadru teoretic

Marginalizarea socială poate fi considerată un proces multidimensional prin care indivizii care aparțin anumitor grupuri de persoane sunt excluși din cadrul societății, în general, dar și din cadrul relațiilor sociale, în particular. În cadrul acestui capitol, vor fi prezentate multiple abordări conceptuale cu privire la marginalizarea socială a persoanelor vârstnice, pentru a se contura un tablou detaliat al impactului pe care îl are acest fenomen asupra persoanelor cu vârste de 65 de ani și peste.

În ceea ce privește definirea marginalizării sociale, este important să precizăm o serie de alte concepte din aceeași arie de referință: excluziune socială, sărăcie, discriminare, segregare, „underclass” etc. La polul opus, incluziunea socială reprezintă un răspuns activ la situațiile de marginalizare socială, respectiv de combatere a excluziunii sociale. Altă terminologie întâlnită în studiile de specialitate vis-a-vis de incluziune vizează concepte precum inserție sau integrare socială, respectiv creșterea coeziunii sociale.

Dintr-o perspectivă legislativă, marginalizarea socială se definește, conform Legii nr. 116/2002 (art. 3), „prin poziția socială periferică, de izolare a indivizilor sau grupurilor cu acces limitat la resursele economice, politice, educaționale și comunicaționale ale colectivității; ea se manifestă prin absența unui minimum de condiții sociale de viață”.¹ Mai mult, grupurile de persoane vârstnice afectate de experiența marginalizării sunt discriminate, fiindu-le încălcate drepturile și libertățile acestora.

În oglindă, incluziunea socială reprezintă procesul prin care persoanele marginalizate sunt incluse înapoi în societatea din mijlocul căreia au fost îndepărtate. Conform Legii nr. 292/2011(art. 6), „procesul de incluziune socială reprezintă ansamblul de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale,

¹ **LEGE nr. 116/2002** privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/34645>. Accesat la 09.10.2023

ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sănătății, informării-comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, destinate combaterii excluziunii sociale și asigurării participării active a persoanelor la toate aspectele economice, sociale, culturale și politice ale societății.”². Așadar, incluziunea socială presupune menținerea unui angajament social, sporind starea de bine resimțită la nivel subiectiv de fiecare persoană în parte.

Marginalizarea socială a persoanelor vârstnice are cauze numeroase și poate lua multiple forme, fiind perpetuate de-a lungul timpului. În literatura de specialitate, sunt identificați mai mulți factori care favorizează apariția fenomenului de excluziune și marginalizare socială. În primul caz, se poate constata deficitul rețelelor sociale, marginalizarea fiind determinată de operarea inefficientă a sistemului social în sine, creându-se, astfel, o societate segregată. Persoanele marginalizate sunt împinse la periferia societății de alte persoane sau grupuri (forțe exogene), într-o poziție inferioară comparativ cu restul sistemului social. În al doilea caz, este prezent fenomenul automarginalizării, rezultat în urma afișării unui comportament deviant. Astfel, persoana se autoexclue de la relațiile sociale, aici fiind vorba despre un factor endogen care conduce la marginalizare. Cu toate acestea, marginalizarea grupurilor sociale, cât și automarginalizarea sunt interconectate, generându-se reciproc (Stanciu, 2012).

Termenul „underclass” este un concept de origine americană fondat de către cercetătorul Charles Murray pentru a desemna fenomenul de automarginalizare. Persoanele care se autoexclud social, respectiv refuză să participe în mod deplin în societate, sunt predispuse să se angajeze în comportamente condamnate social. Există o relație intrinsecă între devianță și etichetarea negativă a celor care se abat de la normele prestabilite social. Încălcarea expectanțelor sociale atrage cu sine fenomenul de marginalizare socială. Mai mult, situația de „*underclass*” se află în strânsă relație cu sărăcia.

² LEGEA nr. 292/2011 asistenței sociale. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/133913>. Accesat la 10.09.2023

Autorii Gerda Jehoel-Gijsbers și Cok Vrooman apreciază că excluziunea socială în rândul persoanelor vârstnice poate fi operaționalizată în funcție de următoarele dimensiuni. Primele două dimensiuni – deprivarea materială și drepturile sociale – au natură structurală, pe când celelalte două – participarea socială și integrarea normativă fac trimitere la cadrul social și factori subculturali (Jehoel-Gijsbers & Vrooman, 2008).

Un alt studiu (Naegele et al., 2011) relevă că riscurile excluziunii sociale asociate cu înaintarea în vârstă variază la nivelul Uniunii Europene, conform dimensiunilor enumerate: 1) caracteristicile sistemului de protecție socială, 2) aspecte legate de mediu, 3) starea de sănătate și speranța de viață, 4) rețeaua socială, statutul familial și legăturile de familie. Această variație a inegalităților se poate explica prin faptul că segmentul din populație cu vârsta de 65 de ani și peste reprezintă o cohortă³ eterogenă. Astfel, se pot înregistra diferențe sociale, regionale și culturale, atât la nivel european, cât și în interiorul acestei categorii de vârstă.

Dintr-o perspectivă sociologică, vârsta este considerată o categorie construită deopotrivă social, cât și cultural, fiind independentă de caracteristicile personale ale individului. Cu toate acestea, vârsta poate fi producătoare de diviziune socială, creând tensiuni între diferite grupe de vârstă. Discriminarea pe criterii de vârstă sau *ageismul* reprezintă o problemă pentru persoanele vârstnice.

Conform definiției oferite de Organizația Mondială a Sănătății, ageismul reprezintă un fenomen social complex, cuprinzând o serie de aspecte interconectate:⁴

- trei dimensiuni: stereotipuri (opinii), idei preconcepute (sentimente) și discriminare (acțiuni sau comportamente);
- trei nivele de manifestare: instituțional, interpersonal și îndreptat către sine;
- trei forme de exprimare: ageismul poate fi explicit (conștient) sau implicit (subconștient).

³ Colectivitatea persoanelor care au trăit același eveniment demografic într-o perioadă de timp specifică.

⁴ World Health Organization. (2021). *Global report on ageism, pp.2-3*. Disponibil la: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340208/9789240016866-eng.pdf> Accesat la 13.09.2023.

În societate actuală, unde tinerețea este valorizată, vârsta înaintată poate căpăta la nivel colectiv o conotație negativă. Dintr-o perspectivă interacționist-simbolică, teoria stigmatizării poate aduce explicații privind marginalizarea socială. Conform acestei paradigme de gândire, eul individual nu este produsul psihologiei noastre unice, ci o entitate socială, influențată de contextul cultural și istoric. Mai mult, această tradiție se concentrează asupra interacțiunilor sociale de la nivel microsociale, în detrimentul dinamicilor înregistrate la nivel macrosociale, între indivizi și structuri sociale.

În studiul său de referință, „Stigma. Notes on the management of spoiled Identity”, Goffman (1963) precizează: „prin definiție, credem că o persoană care poartă stigmatul nu poate fi considerată om. Pe baza acestei presupozitii, adoptăm o varietate de comportamente discriminatorii care, în mod direct sau indirect, îi reduc șansele de supraviețuire. Ne construim o teorie, o ideologie pentru a-i explica inferioritatea, pentru a evidenția pericolul pe care îl reprezintă persoana stigmatizată, uneori raționalizând animozitatea față de acesta, aducând argumente diverse de diferențiere, cum ar fi cele de statut”.⁵

Stigma socială este definită drept un fenomen prin care o persoană este discreditată pe baza unei caracteristici personale (Goffman, 1963). În viziunea goffmaniană, există trei particularități ale stigmatului. În primul rând, stigmatul nu este inerent anumitor atribute personale, deși există anumite comportamente afișate la nivel individual care sunt universal condamnate la nivelul societății. Apoi, stigmatul reprezintă o clasificare negativă obținută în urma interacțiunilor din cadrul grupului. De aici, se poate explica caracterul relațional al acestui concept, întrucât etichetarea este susceptibilă schimbării, în funcție de grupul de referință. Nu în ultimul rând, stigmatul este procesual, în sensul în care etichetarea negativă repetată conduce la modificarea percepției despre sine a individului. Astfel, persoana supusă stigmatizării ajunge să-și asume identitatea stigmatizată.

⁵ Goffman, E. (1963). Stigma. Notes on the management of spoiled Identity, New York, Prentice-Hall, p. 5.

Marginalizarea spațială a persoanelor vârstnice reprezintă o altă problemă care poate constitui un risc în ceea ce privește excluziunea socială a acestora. Lipsa unor sisteme de transport adaptate nevoilor specifice seniorilor duce la creșterea riscului izolării persoanelor cu vârste de 65 de ani și peste. În plan psihologic, acest fapt se poate traduce printr-un sentiment de singurătate care poate conduce la o retragere din sfera socială. Conform unui studiu (Siren, 2021), sistemul de transport este o parte integrată a structurilor societale care construiesc și modelează oportunitățile și barierele privind incluziunea, respectiv excluziunea socială. Astfel, o mobilitate satisfăcătoare la vârste avansate asigură o stare de bine pentru persoanele vârstnice, crescând sentimentul că iau parte în mod activ la societate.

III. Sărăcia și inegalitățile economice în rândul persoanelor vârstnice

Sărăcia este o condiție socială care se poate defini prin lipsa resurselor necesare asigurării strictului necesar supraviețuirii, persoana în cauză situându-se sub pragul de subzistență al sărăciei. În literatura de specialitate, se realizează o distincție între termenii de „sărăcie absolută” și „sărăcie relativă”. Astfel, sărăcia absolută desemnează lipsa accesului la mâncare, haine și adăpost, în timp ce sărăcia relativă este dependentă de contextul socio-economic, fiind măsurată conform standardului general acceptat la acel moment.

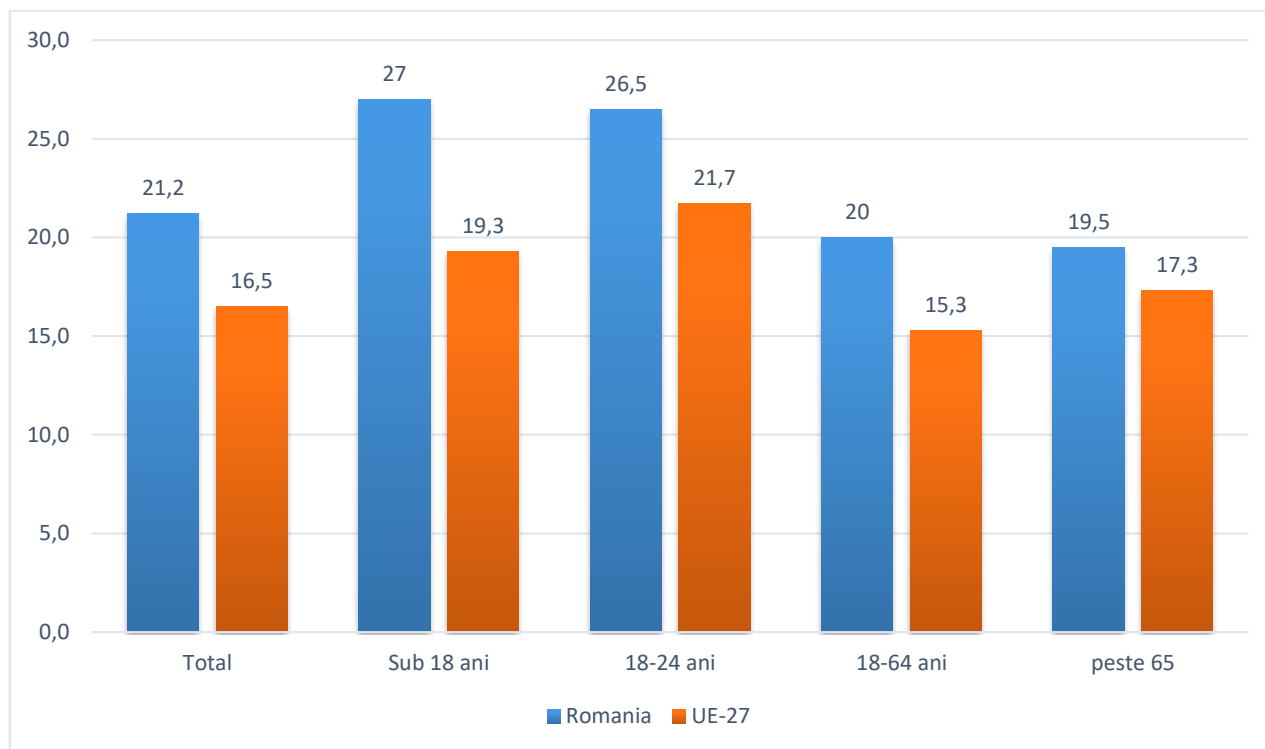
O altă definiție a sărăciei este propusă de către Institutul Național de Statistică, în cadrul lucrării *Dimensiuni ale incluziunii sociale în România*: „Sărăcia este situația în care se află acei oameni ale căror venituri sunt atât de scăzute încât le este imposibilă atingerea unui standard de viață considerat ca fiind acceptabil în societatea în care trăiesc, care se confruntă cu dezavantaje multiple legate de șomaj, venituri mici, condiții de locuit precare, îngrijirea inadecvată a sănătății și bariere în accesul la învățământ, cultură, sport și petrecerea timpului liber”⁶. Așadar, în analiza sărăciei sunt cuprinse aspecte atât monetare, cât și nemonetare.

Fenomenul marginalizării sociale este adesea corelat cu starea de sărăcie, grupurile vulnerabile fiind expuse excluziunii sociale. Prin urmare, creșterea inegalităților sociale și economice conduce la creșterea riscului de sărăcie. În contextul prezentat, măsurarea statistică a fenomenului sărăciei cu ajutorul unor indicatori sociali stabiliți la nivelul Uniunii Europene poate reprezenta un prim pas pentru conturarea unor politici sociale menite să reducă incidența sărăciei la nivelul populației. În continuare, se va realiza o scurtă prezentare a unor date statistice aparținând unor

⁶ INS. 2022. *Dimensiuni ale incluziunii sociale în România*. p.13. Disponibil la adresa: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/dimensiuni_ale_incluziunii_sociale_in_romania_2021.pdf. Accesat la 11.09.2023

instituții abilitate, care se ocupă cu problematica sărăciei, accentul fiind pus pe riscul sărăciei la vârste avansate.

Fig. 1. România vs UE: Rata riscului de sărăcie pe grupe de vârstă (%), 2022

Sursa: Prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele furnizate de Eurostat (ilc_li02)

Rata riscului de sărăcie (AROP: *At-risk-of-poverty*) este un indicator de evaluare a bunăstării monetare din gospodăria și desemnează proporția persoanelor ale căror venituri se situează sub pragul riscului de sărăcie. Conform Eurostat, pragul riscului de sărăcie este stabilit la 60 % din mediana veniturilor disponibile pe adult-echivalent la nivel național.⁷ În figura nr. 1, este reprezentată rata riscului de sărăcie pe grupe de vârstă în anul 2022, atât în România, cât și la nivelul Uniunii Europene.

Din datele prezentate, se poate constata un decalaj major între condițiile economice existente în România și cele prezente în Uniunea Europeană. Astfel, rata

⁷ Eurostat, Statistici privind sărăcia veniturilor, 2021. Disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=526266#Rata_C8.99i_pragul_riscului_de_s.C4.83r.C4.83cie. Accesat: 13.09.2023

riscului de sărăcie pe grupe de vârstă înregistrează în anul 2022 o pondere de 21,2% în România, pe când media europeană atinge valoarea 16,5% în totalul populației. La nivelul țării, cea mai afectată este categoria copiilor sub 18 ani (27%), urmată îndeaproape de cea a tinerilor cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani (26,5%) – în timp ce valorile din UE-27 indică ponderi de 19,3%, respectiv 21,7% pentru grupele de vârstă enumerate anterior. Totodată, se poate observa că indicatorul AROP este mai scăzut în rândul vârstnicilor (19,5% - România și 17,3% - UE), dacă ne raportăm la populația totală și semnificativ mai scăzut, dacă ne raportăm la copii și tineri.

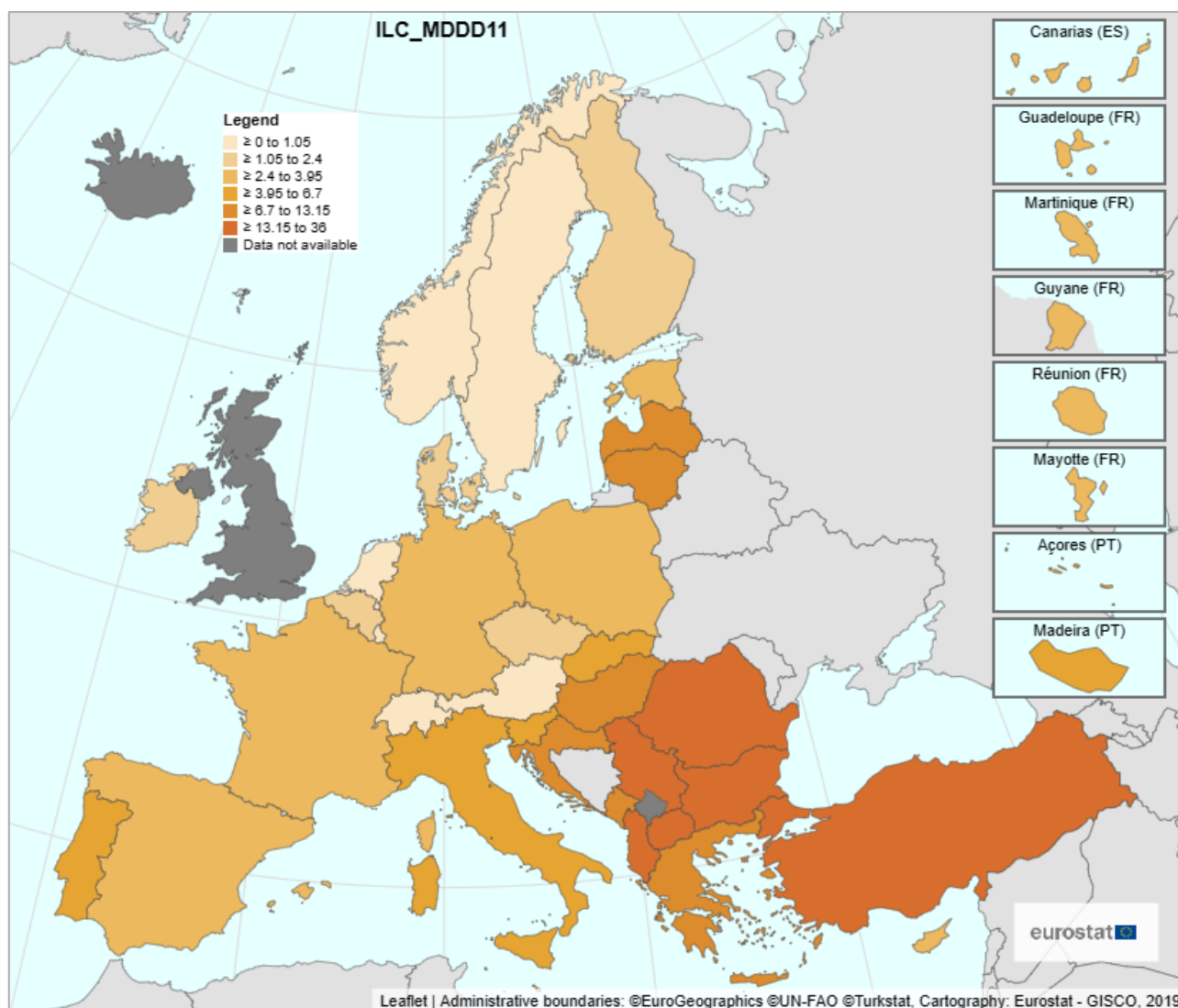
Cu toate acestea, este important de reținut faptul că persoanele cu vârste de 65 de ani și peste percep mai accentuat condițiile materiale negative, întrucât veniturile acestora depind de pensiile acordate de stat. Mai mult, vârstnicii aflați într-o stare de sărăcie, dispun de mai puține mijloace de a-și depăși condițiile economice comparativ cu celelalte grupe de vârstă, aceștia aflându-se la sfârșitul unei vieți de muncă. Precaritatea economică conduce la un acces limitat în diverse sfere sociale, ceea ce în plan psihologic se poate traduce prin interiorizarea unui sentiment de singurătate, situând persoanele vârstnice în situația izolării sociale. Această dinamică relevă legătura intrinsecă ce se stabilește între excluziunea economică și cea socială.

Rata riscului de sărăcie (AROP) se află în strânsă legătură cu rata deprivării materiale severe (SMD). Deprivarea materială severă indică o precaritate a resurselor, relevând imposibilitatea satisfacerii nevoilor de bază ale indivizilor. Rata deprivării materiale severe reprezintă un indicator calculat de Eurostat, care indică incapacitatea unui individ de a-și permite cel puțin 4 din următorii 9 itemi:

1. Să plătească chiria, ratele ipotecare sau utilitățile;
2. Să mențină locuința la o temperatură adecvată;
3. Să facă față unor cheltuieli neprevăzute;
4. Să mănânce carne sau proteine în mod regulat;
5. Să meargă într-o vacanță;
6. Să dețină un televizor;

7. Să dețină o mașină de spălat;
8. Să dețină un autoturism;
9. Să dețină un telefon.⁸

Fig. 2. Rata deprivării materiale severe la nivelul Uniunii Europene pentru persoanele ≥ 65 de ani la nivelul UE, 2020

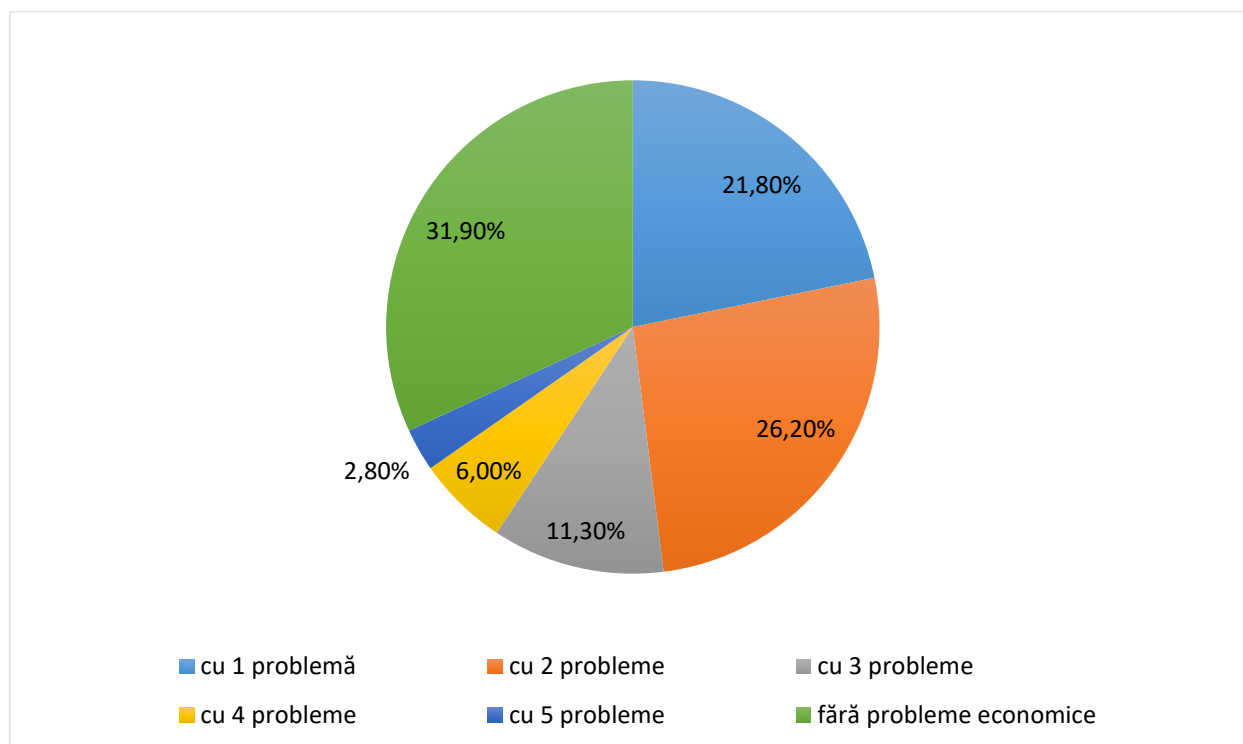

Sursa: Eurostat, 2020 (ILC_MDDD11)

⁸ Eurostat. Glossary: material deprivation, 2021. Disponibil la: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Material_deprivation. Accesat: 13.09.2023

În figura 2 este redată grafic rata deprivării materiale severe la nivelul UE pentru persoanele cu vârste de 65 de ani și peste. Conform hărții, se poate observa că peninsula Balcanică reprezintă o zonă geografică afectată de lipsuri materiale profunde, comparativ cu zona Țărilor Nordice (Danemarca, Finlanda, Norvegia), unde aceste valori sunt semnificativ mai scăzute. În ceea ce privește România, incidența SMD în rândul populației vârstnice a înregistrat o pondere de 14,2% în 2020, depășind cu 9,8 puncte procentuale media la nivelul UE-27 (4,4%). Astfel, se poate observa o distribuție inegală a posibilităților de achiziționare a diverselor obiecte și servicii considerate necesare unui trai decent pentru un pensionar.

Fig. 3. Structura populației după gradul de deprivare materială și socială din punct de vedere economic, 2021

Sursa: Prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele furnizare de INS

În ceea ce privește standardul de viață al persoanelor vârstnice din România, unul din principalii factori care condiționează traiul acestora derivă din sfera economică. La nivelul gospodăriilor, deprivarea economică se traduce prin lipsa

posibilităților de achitare a unor facturi curente, imposibilitatea gestionării unor necesități financiare apărute în mod spontan, dar și prin costuri de întreținere și reparație ale locuinței care depășesc bugetul familial. În ceea ce privește gospodăriile de pensionari și persoane vârstnice, statisticile evidențiază că 73% din familiile de pensionari fac față cheltuielilor cu venitul de care aceștia dispun, în timp ce 27% nu pot realiza acest lucru.⁹

Studierea fenomenului de sărăcie cuprinde deopotrivă analiza factorilor financiari, cât și non-financiari. Deprivarea materială și socială este o sferă conexă de măsurare a sărăciei, care ia în calcul condițiile socioeconomice ale persoanei, nu veniturile directe ale acesteia. În figura 3, este redată grafic structura populației din punct de vedere al gradului de deprivare materială și socială. Astfel, în totalul populației române, sunt înregistrate ponderi de 21,8% (o problemă economică), 26,2% (două probleme economice), respectiv 11,3% (trei probleme economice). De remarcat este faptul că 31,9% dintre persoane declară că nu au probleme economice, în timp ce aproximativ 9% au dificultăți severe în satisfacerea nevoilor economice (patru, respectiv cinci probleme economice).

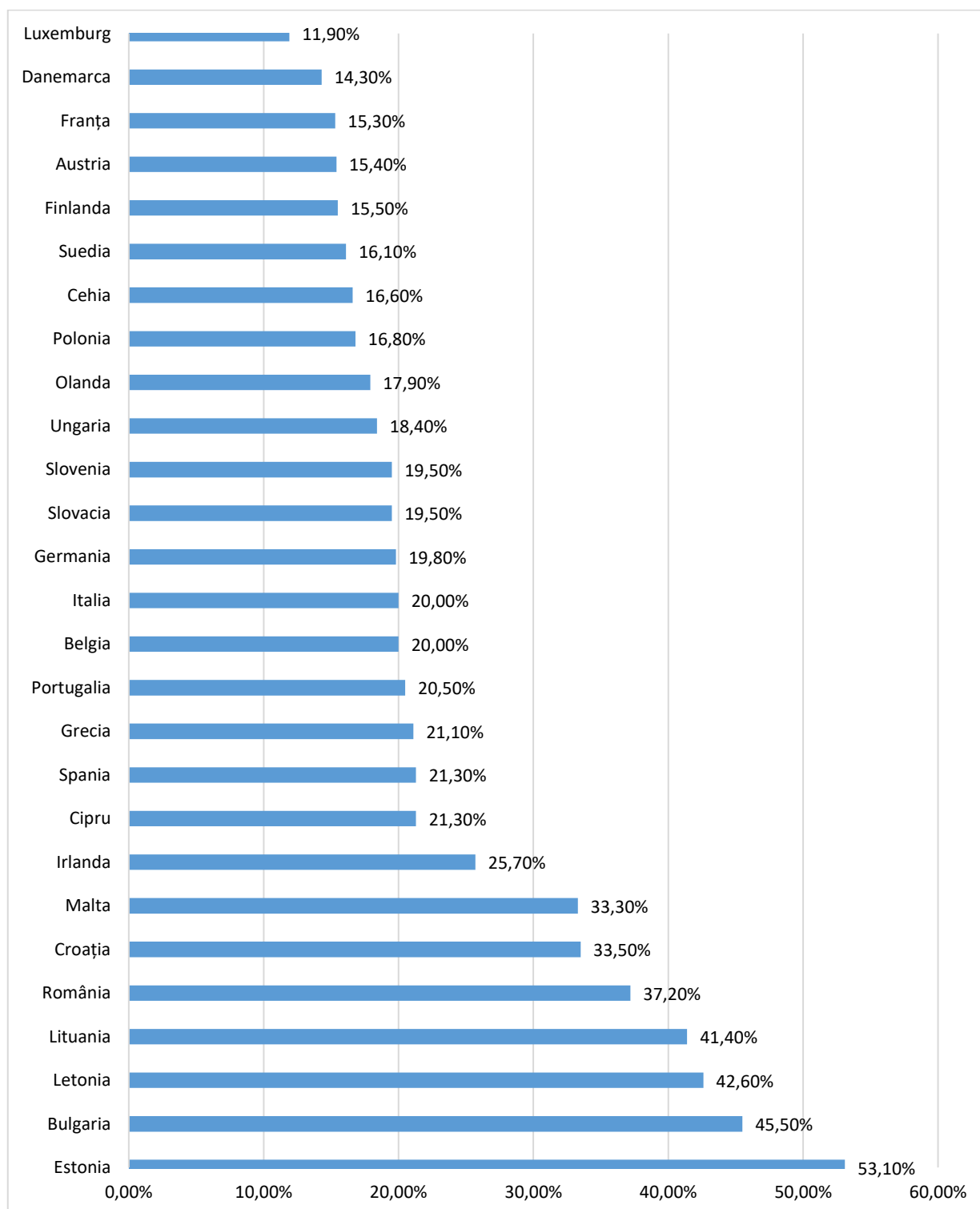
Rata riscului de sărăcie și excluziune socială (At-risk-of-poverty-and-social-exclusion) reprezintă suma persoanelor care dispun de venituri inferioare pragului de sărăcie, sunt deprivat severe din punct de vedere material și social, respectiv trăiesc într-o gospodărie cu o intensitate foarte redusă a muncii.¹⁰ Astfel, rata AROPE reprezintă ponderea în totalul populației a persoanelor aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială. Acest indicator compozit a fost adoptat la nivelul Uniunii Europene în scopul promovării incluziunii sociale și a reducerii sărăciei, fiind calculat de către

⁹ Institutul Național de Statistică. 2023. *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației*. p.45 Disponibil la adresa: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/coordonate_ale_nivelului_de_trai_in_romania_2022.pdf Accesat la: 19.09.2023

¹⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion

Eurostat. În figura 3, se prezintă rata riscului de sărăcie și excluziune socială în rândul persoanelor cu vârste de 65 de ani și peste în anul 2022.

Fig. 3. Rata riscului de sărăcie și a excluziunii sociale pentru persoanele ≥ 65 de ani la nivelul UE, 2022

Sursa: Prelucrare C.N.O.P.P.V. după datele Eurostat (ILC_PEPS01N)

Conform datelor din grafic, cea mai scăzută rată AROPE în rândul vârstnicilor este înregistrată în Luxembourg (11,9%), pe când Estonia este țara cu cele mai mari valori - 53,10%. România se află în topul țărilor cu cele mai ridicate coeficiente în ceea ce privește riscul de sărăcie și excluziune socială pentru persoanele cu vârste de 65 de ani și peste (37,2%), alături de Lituania (41,4%), Letonia (42,6%) și Bulgaria (45,5%). La polul opus, printre țările unde pensionarii sunt mai bine protejați împotriva riscului de sărăcie și excluziune socială sunt: Danemarca (14,3%), Finlanda (15,5%), Austria (15,4%) și Franța (15,3%), unde valorile înregistrate se situează sub media europeană (20,2%). Concluzionând, indicatorii statistici calculați de către Eurostat evidențiază standarde economice diferite în țările din cadrul Uniunii Europene, în rândul pensionarilor și persoanelor vârstnice.

IV. Cadrul legislativ în domeniul excluziunii sociale

În ceea ce privește cadrul legislativ național înființat pentru combaterea fenomenelor de excluziune socială sau marginalizare, se poate menționa *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2021-2027*. Această strategie reprezintă o continuare a *Strategiei naționale privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2015-2020* și prevede măsuri destinate minimalizării riscului socioeconomic pentru grupurile sociale vulnerabile, respectiv reducerea inegalităților și a in justiției sociale.

Dintre valorile de la baza Strategiei se pot enumera: solidaritatea, gândirea strategică, cooperarea constructivă și responsabilitatea. Mai mult, obiectivul general fixat în strategie vizează ca numărul persoanelor expuse riscului de sărăcie sau excluziune socială să fie redus până în 2027 cu cel puțin 7%, raportat la anul 2020. În vederea atingerii acestui obiectiv, au fost conturate o serie de direcții și măsuri care să asigure un context al egalității de șanse: combaterea situațiilor tranzitorii de sărăcie monetară, investiții sociale, intervenții directe asupra principalelor cauze de transmitere a sărăciei pe mai multe generații, modernizarea sistemului de protecție sociale, respectiv îmbunătățirea capacității administrative.¹¹

Problematika marginalizării sociale, înțeleasă ca fenomen multidimensional, necesită soluții de tip integrat. Conform strategiei, prioritățile guvernamentale sunt următoarele:

1. asigurarea dreptului la asistență socială și a aplicării politicilor sociale în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor vârstnice, persoanelor cu dizabilități, precum și altor persoane, grupuri sau comunități aflate în nevoie socială, sau în risc de excluziune socială, la nivelul fiecărei localități;

¹¹ Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2021-2027. pp. 6-7. Disponibil la: <https://monitoruloficial.ro/Monitorul-Oficial--PI--359Bis--2022.html>. Accesat la: 04.10.2023

2. reducerea disparităților sociale și economice la nivelul comunităților locale, prin plasarea dezvoltării locale sub responsabilitatea comunității;
3. consolidarea și sprijinirea antreprenoriatului social și a economiei sociale;
4. îmbunătățirea mecanismelor de dialog social;
5. îmbunătățirea procesului de elaborare a politicilor active de ocupare bazate pe dialog social real, printr-o mai bună integrare cu educația și serviciile sociale, cu accent pe valorificarea potențialului tinerilor pe piața muncii, precum și pe creșterea capacității de inserție profesională a persoanelor cu dizabilități și a lucrătorilor în vârstă;
6. îmbunătățirea protecției sociale pentru cei care sunt încadrați în muncă precară și/sau informală, a muncitorilor expuși abuzurilor din partea angajatorilor sau intermediarilor care facilitează procesul de angajare, a șomerilor și a persoanelor cu venituri reduse.¹²

În vederea prevenirii fenomenelor de marginalizare sau excluziune socială și pentru o mai bună incluziune socială, Guvernul a emis, totodată, Ordonanța nr 68/2003 privind serviciile sociale. În cadrul acestei ordonanțe este prevăzut un ansamblu de măsuri și acțiuni întreprinse pentru a răspunde unor nevoi sociale individuale și pentru a depăși anumite situații dificile. Conform Ordonanței nr 68/2003, serviciile de asistență socială sunt clasificate în servicii cu caracter primar și servicii specializate. Mai mult, serviciile sociale cu caracter primar sunt menite să limiteze expunerea grupurilor la situații de vulnerabilitate, fiind enumerate în continuare:¹³

- a. identificarea nevoilor individuale și de grup, precum și a principalelor categorii de beneficiari de servicii sociale;
- b. informarea asupra situațiilor de risc, precum și asupra drepturilor sociale ale persoanei;

¹². Ibidem, pp. 14-15.

¹³ Ordonanța nr. 68 din 28 august 2005 privind serviciile sociale. Disponibil la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/45949>. Accesat la: 05.10.2023

- c. măsuri educative și de supraveghere destinate prevenirii comportamentelor deviante;
- d. consiliere pentru persoane vârstnice, persoane cu handicap, persoane cu patologie cronică, persoane dependente de consumul de alcool, droguri sau alte substanțe toxice, persoane infectate sau bolnave HIV/SIDA, pentru familiile acestora, precum și pentru alte persoane din grupul social cu care s-au aflat în contact permanent sau incidental;
- e. consiliere pentru persoanele și familiile care adopta copii sau care au minori în plasament ori încredințare;
- f. consiliere pentru tineri care părăsesc instituțiile pentru protecția copilului;
- g. consiliere și susținere pentru persoanele neglijate, abuzate, victime ale violenței în familie ori ale traficului de persoane;
- h. sprijin material și financiar acordat persoanelor și familiilor cu venituri insuficiente pentru acoperirea nevoilor minime, prevăzute de ansamblul dispozițiilor legale în vigoare;
- i. măsuri de urgență pentru următoarele persoane: fără adăpost, victime ale traficului de persoane, ale violenței în familie, precum și pentru orice persoană aflată în dificultate;
- j. orice alte măsuri de protecție socială.

În ceea ce privește inițiativele internaționale pentru combaterea fenomenelor de marginalizare sau excluziune socială, se poate menționa Summit-ul ONU din septembrie 2015, unde a fost adoptată *Agenda 2030 pentru dezvoltarea durabilă*. În cadrul acestui program global, sunt reunite 17 obiective care vizează dezvoltarea durabilă, dar și îmbunătățirea sectoarelor socio-economice, financiare și politice. Dezideratele Agendei 2030 prevăd eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context (ODD 1- Fără sărăcie), respectiv eradicarea foametei și asigurarea unei securități alimentare, precum și îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile (ODD 2- Foamete Zero). Alte obiective conturate în planul Agendei vizează asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă (ODD

3- Sănătate și bunăstare). Mai mult, o altă țintă face trimitere la diminuarea inegalităților din interiorul țării, dar și de la o țară la alta (ODD 10- Inegalități reduse).¹⁴ Concluzionând, obiectivele globale ale Agendei 2030 vizează o dezvoltare durabilă care să asigure coeziunea socială, evitându-se, astfel, excluziunea grupurilor vulnerabile.

Ziua Internațională pentru Eradicarea Sărăciei este sărbătorită anual pe data de 17 Octombrie. Această zi a fost aleasă de către Organizația Națiunilor Unite (ONU) în anul 1992 pentru a sublinia importanța unei solidarități globale în ceea ce privește combaterea sărăciei și a formelor de discriminare. Totodată, este atrasă atenția că sărăcia poate fi văzută drept o încălcare a drepturilor omului, unde accesul la resurse și oportunități de dezvoltare este inegal. În acest sens, este importantă crearea unui cadru care să asigure că toți cetățenii au oportunități egale de a trăi cu demnitate.

¹⁴ Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă. Disponibil la: <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/07/Agenda-2030-pentru-dezvoltare-durabila.pdf>. Accesat la: 09.10.2023

V. Concluzii și propuneri

Combaterea fenomenelor de excluziune socială sau marginalizare, respectiv eradicarea sărăciei severe reprezintă un demers important în ceea ce privește îmbunătățirea calității vieții oamenilor și asigurarea unui trai decent. Legat de persoanele vârstnice, marginalizarea poate avea un impact negativ asupra acestora, simțindu-se excluse din diverse domenii sociale, fapt care poate conduce la izolare și la singurătate. În acest sens, este importantă conturarea unor propuneri care să minimalizeze riscul persoanelor cu vârste de 65 de ani și peste de a se afla în situații de marginalizare socială.

Pentru a promova incluziunea socială a populației cu vârste de 65 de ani și peste, Comisia Europeană încurajează activitățile de voluntariat, angajamentul social la vârste avansate și îmbătrânirea sănătoasă.¹⁵ Totodată, riscul marginalizării sociale în domeniul profesional este cu mult mai accentuat în ceea ce privește persoanele de vârsta a treia. De aceea, o altă politică publică care ar putea spori integrarea persoanelor vârstnice constă în asigurarea unor oportunități egale pentru lucrătorii vârstnici care vor să activeze în câmpul muncii.

Raportul Băncii Mondiale „Prosperity and shared prosperity report 2022: correcting course” oferă o perspectivă comprehensivă asupra stării de sărăcie înregistrate la nivel global după pandemia de COVID-19. Conform analizei, pandemia a reprezentat un șoc în ceea ce privește economia mondială, situând aproximativ 70 de milioane de oameni în sărăcie extremă în 2020. Pentru combaterea inegalităților economice din societatea actuală, David Malpass încurajează ajustarea politicilor

¹⁵ Eurofound. (2023) Social Inclusion. Disponibil la <https://www.eurofound.europa.eu/topic/social-inclusion/#s-05>. Accesat la: 09.10.2023

macroeconomice pentru îmbunătățirea alocării capitalului global, reducerea inflației, promovarea economiei valutare și creșterea venitului mediu.¹⁶

Politicile fiscale fac trimitere la deciziile guvernamentale privind creșterea veniturilor și cheltuirea resurselor publice. Banca Mondială (2022) subliniază rolul pe care l-au jucat politicile fiscale în reducerea impactului pandemiei asupra sărăciei, dar și importanța acestora pentru o recuperare incluzivă post-COVID. Mai mult, Banca Mondială încurajează dezvoltarea durabilă, respectiv investirea în domeniile de educație și cercetare, precum și implementarea unor noi proiecte de infrastructură care să protejeze populația împotriva unei noi crize financiare.

În cadrul acestui studiu, au fost formulate următoarele propuneri:

- Parteneriate între sectorul public, societateacivilă și sectorul privat pentru asigurarea unor condiții optime de îmbătrânire;
- Participarea persoanelor vârstnice în luarea deciziilor care să îmbunătățească calitatea vieții acestora;
- Monitorizarea periodică a indicatorilor statistici în vederea măsurării stării de sărăcie și formulării de politici sociale adecvate;
- Îmbunătățirea accesului la servicii de bază, îndeosebi în ceea ce privește sistemul sanitar pentru populația vârstnică;
- Promovarea drepturilor persoanelor aflate într-o situație de vulnerabilitate;
- Întărirea solidarității intergeneraționale și încurajarea activităților de voluntariat;
- Acordarea unui sprijin financiar corespunzător pentru persoanele aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială;
- Desfășurarea unor campanii de promovare în mass-media bazate pe educație financiară în vederea prevenirii situațiilor de sărăcie și marginalizare;

¹⁶ Global Progress in Reducing Extreme Poverty Grinds to a Halt. (2022). Disponibil la: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/05/global-progress-in-reducing-extreme-poverty-grinds-to-a-halt#:~:text=By%202030%2C%20Nearly%20600%20Million%20People%20Will%20Struggle,decade%2C%20according%20to%20a%20new%20World%20Bank%20study>. Accesat la: 09.10.2023

- Elaborarea unor studii și analize sociologice periodice, bazate pe tema excluziunii sociale la vârste avansate.

Concluzionând, este importantă asigurarea unui grad ridicat de coeziune la nivel social, precum și implementarea unor mecanisme de protecție socială care să îmbunătățească condițiile de trai la vârste avansate. Marginalizarea socială și fenomenul sărăciei reprezintă provocări majore pentru societatea actuală, împiedicând accesul egal la resurse și oportunități de dezvoltare. În acest context, este necesar un efort interinstituțional pentru crearea unei societăți incluzive pentru toate vârstele.

VI. Bibliografie

A. Resurse științifice:

- Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă. Disponibil la: <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/07/Agenda-2030-pentru-dezvoltare-durabila.pdf>. Accesat la: 09.10.2023
- Eurofound. (2023). Social Inclusion. Disponibil la adresa: <https://www.eurofound.europa.eu/topic/social-inclusion#s-05>. Accesat la: 09.10.2023
- Eurostat. (2021). Glossary: material deprivation. Disponibil la: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Material_deprivation. Accesat: 13.09.2023;
- Eurostat. (2021). Statistici privind sărăcia veniturilor. Disponibil la: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=526266#Rata_.C8.99i_pragul_riscului_de_s.C4.83r.C4.83cie. Accesat:13.09.2023
- Global Progress in Reducing Extreme Poverty Grinds to a Halt. (2022). Disponibil la: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/05/global-progress-in-reducing-extreme-poverty-grinds-to-a-halt#:~:text=By%202030%2C%20Nearly%20600%20Million%20People%20Will%20Struggle,decade%2C%20according%20to%20a%20new%20World%20Bank%20study>. Accesat la: 19.09.2023
- Global Progress in Reducing Extreme Poverty Grinds to a Halt. (2022). Disponibil la: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/05/global-progress-in-reducing-extreme-poverty-grinds-to-a-halt#:~:text=By%202030%2C%20Nearly%20600%20Million%20People%20Will%20Struggle,decade%2C%20according%20to%20a%20new%20World%20Bank%20study>. Accesat la: 09.10.2023
- Goffman. E. (1963). Stigma. Notes on the management of spoiled Identity, New York, Prentice-Hall, p.5
- INS. (2023). *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației.* p. 45 Disponibil la adresa: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/coordonate_ale_nivelului_de_trai_in_romania_2022.pdf. Accesat la: 19.09.2023

- INS. (2022). *Dimensiuni ale incluziunii sociale în România*. Disponibil la: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/dimensiuni_ale_incluziunii_sociale_in_romania_2021.pdf. Accesat la 11.09.2023
- Jehoel-Gijsbers, G., & Vrooman, C. (2008). Social exclusion of the elderly: A comparative study of EU member states.
- LEGEA nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/34645>. Accesat la 09.10.2023
- LEGEA nr. 292/2011 asistenței sociale. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/133913>. Accesat la 10.09.2023
- Murray, C. A. (1999). *The underclass revisited*. American Enterprise Institute.
- Naegele, G., Schnabel, E., van de Maat, J.W., Kubicki, P., Chiatti, C., & Rostgaard, T. (2011). Working Paper Eurofound: Measures for social inclusion of the elderly: The case of volunteering. Disponibil la: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2010/quality-of-life-social-policies/measures-for-social-inclusion-of-the-elderly-the-case-of-volunteering-working-paper> . Accesat la 31.08.2023
- Ordonanța nr. 68 din 28 august 2005 privind serviciile sociale. Disponibil la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/45949>. Accesat la: 05.10.2023
- Siren, A. (2021). Beyond accessibility: transport systems as a societal structure supporting inclusion in late-life. *Social Exclusion in Later Life: Interdisciplinary and Policy Perspectives*, 327-338.
- Stanciu, C. M. (2012). Specific problems of elderly and their solutions. *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Sociologie și Asistență Socială*, 5(1), 92-106.
- Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2021-2027. pp. 6-7. Disponibil la: <https://monitoruloficial.ro/Monitorul-Oficial--PI--359Bis--2022.html>. Accesat la: 04.10.2023
- World Bank. (2022). *Poverty and shared prosperity 2022: Correcting course*. The World Bank. Disponibil la: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b96b361a-a806-5567-8e8a-b14392e11fa0/content>. Accesat la 11.09.2023

- World Health Organization. (2021). *Global report on ageism*. World Health Organization. Disponibil la:

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340208/9789240016866-eng.pdf> Accesat la 31.08.2023

B. Resurse statistice:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes